

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА ПЕРЕКЛАДАЧА

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Світлана АМЕЛІНА (Дніпропетровськ, Україна)

У статті розглядається проблема культури професійного спілкування. Зроблена спроба аналізу шляхів формування культури професійного спілкування за допомогою засобів іноземних мов.

The article deals with the problem of professional communicative culture. The attempt of analysis of ways of professional culture formation by means of foreign languages has been made.

Актуальність теми. Зростання уваги суспільства до проблем культури спілкування фахівців різних сфер життєдіяльності, об'єктивне існування такого аспекту культури, як культура професійного спілкування, нагальна необхідність в її формуванні та удосконаленні зумовлюють доцільність поглибленого спеціального дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми. В останні роки з'явилися праці, що розглядають окремі питання формування комунікативної культури. Це, зокрема, дослідження Н.Березіної, Л.Березницької, М.Васильєвої, О.Ветохова, Н.Волкової, В.Грехнева, В.Кан-Калика, І.Комарової, В.Морозова, А.Мудрика, С.Мусатова, С.Ольховецького, Л.Паламар, М.Пентилюк, Л.Петровської, В.Полторацької, С.Рябушко, Г.Сагач, Л.Успенського, Є.Цуканової, Л.Шепеленко та інших, акцент яких спрямований на комунікативну взаємодію, психологічні аспекти комунікативної підготовки студентів, педагогічні умови формування комунікативної компетентності та окремих комунікативних умінь і навичок. Аналіз наукових праць з даної проблеми свідчить про те, що досить ґрунтовно вивчені лише окремі аспекти професійного спілкування, здебільшого – комунікативний. Водночас існує потреба у дослідженні шляхів і засобів формування й розвитку культури професійного спілкування у студентів вищих навчальних закладів освіти.

Мета статті – розглянути деякі засоби розвитку культури професійного спілкування майбутніх вчителів іноземних мов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із засобів формування і розвитку культури професійного спілкування під час проведення дослідження стало використання „Рамкової програми з німецької мови для професійного спілкування для вищих начальних закладів України”, принципово нового нормативного документа. Закладені в основу цієї програми зміст, цілі, принципи та методи навчання базуються на новітніх досягненнях вітчизняної і зарубіжної педагогіки, психології, лінгвістики і методики викладання іноземних мов, що дозволяє організувати навчальний процес з урахуванням сучасних вимог до професійної підготовки майбутнього фахівця.

Виявилось, що з точки зору нашого дослідження та розробленої нами технології формування культури професійного спілкування у майбутніх спеціалістів вказана програма має велике значення для розвитку основних компетенцій справжнього фахівця відповідно до міжнародних уявлень і вимог, особливо стосовно формування й розвитку основних навичок та вмінь у соціальному і професійному спілкуванні.

До інноваційних засад „Рамкової програми” належать:

1. розвиток діяльнісної комунікативної компетенції, що передбачає практичне оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності та комунікативне використання мови як у повсякденних, загальних ділових ситуаціях, так і у фахових;
2. професійна й фахова спрямованість, що передбачає залучення професійних навичок, умінь та знань;

3. усвідомлення міжкультурних відмінностей, розуміння чужої і своєї культур;
4. спільне обговорення і визначення викладачами й студентами тематики навчального процесу, участь студентів у плануванні занять;
5. формування тематичних мереж для визначення змісту навчального процесу;
6. система оцінювання рівня сформованості комунікативної діяльнісної компетенції студентів з урахуванням рівнів володіння мовою, визначених у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти [3:4].

До принципів, закладених у вказану програму, належать:

1. комунікативно-діяльнісна спрямованість;
2. професійна і фахова спрямованість;
3. усвідомлення міжкультурних особливостей;
4. соціальна поведінка (співпраця і комунікація);
5. автономне навчання.

Комунікативно-діяльнісна спрямованість навчання іноземній мові професійного спілкування означає, що фаховий, методично-стратегічний і соціально-орієнтований аспекти навчання є взаємозумовленими та взаємопов'язаними і мають практичне застосування. Такий підхід формує у студента здатність до самостійного навчання, спілкування і роботи в групі, до самокритики й відповідальності, сприяє набуттю студентами умінь, необхідних для професійної діяльності [3:14].

Комунікативні вміння тренувались інтегровано, щоб студенти могли вільно застосовувати їх у реальних ситуаціях. Комунікативно-діяльнісна спрямованість занять сприяла усуненню суперечностей між природним спілкуванням у соціумі та штучним спілкуванням на заняттях.

Професійна і фахова спрямованість навчання розглядалась в тому сенсі, що фахові знання й уміння зумовлюють відповідну мовленнєву та соціальну діяльність, адже мова професії пов'язана, з одного боку, зі спілкуванням, типовим для багатьох сфер професійної діяльності людини, а з іншого – зі специфічним фаховим спілкуванням [3:15].

При відборі навчального матеріалу враховувались схожість та відмінності між рідною культурою та культурою іншомовних країн. Заняття з урахуванням міжкультурних аспектів навчало студентів сприймати „чуже”, порівнювати „своє” й „чуже”, знаходити відповідності і розбіжності. Студенти вчилися виявляти й використовувати національно забарвлені сталі мовні засоби і долати міжкультурні непорозуміння у повсякденних та професійних ситуаціях спілкування.

Соціальна поведінка, співпраця та комунікація сприяли становленню виважених стосунків між студентами і викладачами або між студентами і студентами як партнерами по спілкуванню, а також стосунків між учасниками спілкування на всіх ієрархічних рівнях.

Спільне розуміння цілей і цінностей стало фактором інтенсифікації навчального процесу. Такі заняття активізували попередні знання і вміння студента, розвивали його здатність до співпраці, творчості, ініціативності; сприяли його активній участі у навчальному спілкуванні; формували здатність до повноцінної іншомовної комунікації.

Автономне навчання передбачало, що студенти вчать засвоювати технології та стратегії навчання, самостійно підходити до вирішення проблем, переносити набуті знання і стратегії на інші сфери діяльності. Автономне навчання є основою усвідомленого самостійного неперервного навчання і формує гнучку реакцію на можливі професійні зміни [3:16].

Через загальну комунікативну спрямованість навчальної діяльності формувалися всі компоненти культури професійного спілкування. З цією метою особливе значення приділяли таким формам організації навчальної діяльності студентів, як рольові й ділові ігри, дискусія, диспут, робота в групах, проектна діяльність, кейс-метод. Вказані форми сприяли формуванню ціннісних і морально-духовних орієнтацій майбутніх фахівців, адже вони передбачають їхню активну взаємодію один з одним і викладачем, рівноправні партнерські відносини, толерантність і повагу у ставленні до опонента. Вони допомагають формувати функціональну грамотність, виробляти навички побудови логічного висловлювання, закріплюють стійкі навички функціонально-правильного професійно-орієнтованого усного і писемного мовлення.

Вплив на розвиток культури професійного спілкування у студентів передбачав формування інтересу й позитивного ставлення до формування культури професійного

спілкування, пробудження потреби у інтелектуальній взаємодії, формування готовності до активної позиції у професійному спілкуванні шляхом участі у діалогічних формах навчання, орієнтації студентів на гуманні цінності [4].

З цією метою:

1. студенти залучались до активної інтелектуальної взаємодії на заняттях шляхом спільних пошуків вирішення проблемних навчальних питань;
2. на заняттях створювались ситуації успіху й емоційної підтримки;
3. вводились такі форми навчання як проект, кейс-метод, симуляція ситуацій професійної діяльності, які виходять за рамки навчального процесу і додатково стимулюють студентів завдяки тому, що результати роботи знаходять втілення на практиці, а не залишаються лише теоретичними напрацюваннями;
4. змістове наповнення дисципліни спрямовалось на ствердження гуманних цінностей.

Для засвоєння гуманних цінностей, розуміння гуманності і визнання гуманних взаємин як єдино можливих у професійному спілкуванні наповнення навчального матеріалу мало яскраво окреслену гуманістичну спрямованість. Для опрацювання на заняттях з іноземної мови добирались тексти, зміст яких був проникнутий любов'ю до близьких, повагою до людини, високою оцінкою дружби і взаємодопомоги.

При виборі навчального матеріалу викладачі керувались положеннями особистісно-зорієнтованого підходу і враховували:

1. вікові особливості й потреби аудиторії;
2. рівень фахових знань студентів і їхній комунікативний досвід;
3. тематичне, понятійне і фонове наповнення інформаційних блоків навчального повідомлення;
4. актуальність дидактичних матеріалів для самостійного виконання професійно-орієнтованих завдань (усна й писемна комунікація).

Використання таких навчальних матеріалів дозволило студентам осмислити моральні категорії, визначити духовні пріоритети, співвіднести ідеальні прагнення з реаліями навколишнього світу. Під кутом зору формування культури професійного спілкування важливим було усвідомлення майбутніми фахівцями на основі запропонованих текстів гуманного ставлення до людини у професійному спілкуванні, повага до неї, прагнення до рівноправності й гармонійності („не зміщувати пропорцій”) у відносинах.

Залучення студентів до активної участі у навчальному спілкуванні і пробудження у них потреби у формуванні культури професійного спілкування відбувалось через застосування таких прийомів:

1. кожному студентові надавалась можливість пережити ситуацію успіху, який визнавався його колегами, і відчутти власну комунікативну компетентність;
2. вклад кожного студента у вирішення проблемного питання належно оцінювався;
3. аналізувалось практичне значення доробок, отриманих завдяки нетрадиційним методам навчання.

Для реалізації поставленої мети плідним виявився метод проектів [1; 2], який ще не набув широкого розповсюдження у ВНЗ, але ми вважаємо його дуже перспективним і під кутом зору фахової підготовки, і під кутом зору розвитку культури професійного спілкування.

Прикладом може слугувати запропонований студентам 2-4-х курсів проект „Культура мови у професійному спілкуванні”.

Робота над проектом проводилась за наступним планом:

1. Визначення теми проекту. Тема може пропонуватись студентами, викладачем або зовнішньою організацією, яка потребує дослідження певного питання. У нашому випадку тема була запропонована викладачем, але під час обговорення уточнювалась і коригувалась студентами, так що її з повним правом можна вважати спільним вибором викладача і студентів.
2. Планування проекту. Було точно визначено термін проведення проекту, його зміст. Здійснено розподіл окремих завдань і складено точний графік їх виконання. Обрано методи виконання запланованої роботи.

3. Проведення проекту. Виконання розподілених завдань. Допомога викладачів у разі необхідності.

4. Завершення проекту. Презентація результатів проведеної роботи.

5. Оцінювання проекту. Критерії оцінки проекту повідомлялись викладачем студентам заздалегідь, ще до початку його реалізації. Проект оцінювався викладачами і студентами. Були зроблені цікаві і слушні пропозиції щодо покращення деяких сторін виконаного проекту, які потрібно врахувати наступного разу.

Утворені за бажанням студентів групи працювали автономно, самостійно плануючи свою роботу, консультуючись у викладача, який не надавав готового рішення питання, що виникло. Консультації мали факультативний характер, студенти не обов'язково повинні були їм слідувати. Вони могли взяти до відома думку викладача, але вирішити, що їхня колективна ідея, досягнута шляхом обговорення, є більш слушною. Це надзвичайно стимулювало активність студентів і виховувало в них відповідальність. Особливо результативною стала робота тих груп, до складу яких входили студенти, що пройшли стажування у Німеччині й могли використати досвід своєї закордонної практики.

Безліч інтерв'ю і бесід з працівниками різних господарств, фірм та організацій краще за будь-які заклики до оволодіння культурою мови переконали студентів у тому, що знання культури мови, а водночас і володіння культурою професійного спілкування є одним із факторів їхньої успішності у майбутній професійній діяльності. Отже, проект справдив ті сподівання, які покладались на нього у формувальному експерименті – викликав у студентів інтерес до професійного спілкування, пробудив потребу у колективному обговоренні проблем, сформував переконання, що будь-який внесок у загальну справу є цінним.

Особливу увагу звертали на емоційний фон занять[5]. Для позитивного емоційного наповнення аудиторних занять використовувались такі прийоми:

1. надання емоційного забарвлення викладу матеріалу з будь-якої теми замість сухого інформування у вигляді повідомлення найважливіших даних;

2. емоційність атмосфери у студентській аудиторії, яка підтримує доброзичливе ставлення учасників навчального процесу один до одного;

3. прояв небайдужості викладача до студентів, свого предмету, подій суспільного життя;

4. доречність гумору у певних ситуаціях, які дозволяють використання жартів тощо.

Велика увага приділялась мовному і мовленнєвому аспектам культури професійного спілкування та розвитку умінь і навичок аргументації. Студенти усвідомлювали, що автор навіть найкращої ідеї не зуміє переконати свого опонента, якщо не зможе дібрати зрозумілі для нього слова, якщо тон його звернення не буде доречним у даній ситуації і стосовно даного співрозмовника. Нечіткість вимови, плутанина у лексичних засобах, невідповідність стильового забарвлення мають наслідком повну приреченість до невдачі. Аргументуючи свою позицію, слід було прислухатись і до аргументів опонента, знаходити в них раціональне зерно, адже обидва партнери були налаштовані на співпрацю і зацікавлені у вирішенні проблеми.

Для студентів були підготовлені методичні розробки, призначені для допомоги їм у подоланні утруднень у професійному спілкуванні, пов'язаних із:

1. відсутністю умінь опрацювання спеціальної літератури;

2. сприйняттям професійної інформації на слух;

3. пошуком інформації в Інтернеті;

4. підготовкою коротких письмових повідомлень на професійні теми;

5. підготовкою усного публічного виступу в професійно-орієнтованому монологічному (доповідь, повідомлення) і діалогічному (бесіда, дискусія, диспут, „круглий стіл” тощо) мовленні.

Висновки. Формування і розвиток культури професійного спілкування майбутніх вчителів іноземної мови має відбуватися через комунікативну спрямованість навчальної діяльності. Ефективним є застосування на основі „Рамкової програми з німецької мови для професійного спілкування для вищих начальних закладів України” таких форм організації навчальної діяльності студентів, як рольові й ділові ігри, дискусія, диспут, робота в групах, проектна діяльність, кейс-метод.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Іонова О.М. Метод проєктів як засіб розвитку творчості особистості / О.М. Іонова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – Київ-Запоріжжя. – 2006. – Вип.38. – С.74–80.
2. Колесникова О.Г. Проєктний метод навчання та його значення для активізації пізнавальної діяльності учнів / О.Г. Колесникова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – 2003. – Вип.24. – С.321–325.
3. Рамкова програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України / [Амеліна С.М., Аззоліні Л.С., Беньямінова Н.С. та ін.] – К.: Ленвіт, 2006. – 90 с.
4. Романенко М.І. Соціальні та парадигмально-когнітивні детермінанти розвитку сучасної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філософ. наук: спец. 09.00.10. – Дніпропетровськ, 2003. – 32 с.
5. Aebli, Hans. Zwölf Grundformen des Lehrens: eine allgemeine Didaktik auf psychologischer Grundlage; Medien und Inhalte didaktischer Kommunikation. – Stuttgart: Klett-Gotta, 1991. – 412 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Світлана Амеліна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри філології Дніпропетровського державного аграрного університету.

Наукові інтереси: культура професійного спілкування, семантика, синтаксис.

WAS HEIßT UND ZU WELCHEM ENDE LERNT MAN LATEIN? ZUR AKTUALITÄT EINER GROßEN EUROPÄISCHEN TRADITION

Richard J. BRUNNER (Ulm, Deutschland)

In Anlehnung an den berühmten zeugmatisch konstruierten Titel von Friedrich SCHILLERS (1759-1805), des deutschen Dichters und Philosophieprofessors Jenaer Antrittsvorlesung: "Was heißt und zu welchem Ende studiert man Universalgeschichte. Eine akademische Antrittsrede" (gehalten am 5. Mai 1789) möchte ich Ausführungen zur Aktualität einer großen Tradition machen, zum Latein als Europas Kommunikationssprache (Gemeinsprache) und als Gefäß europäischen Erbes.

Das unsterbliche Gespenst Latein

Menschen verschiedenster Schichten der Gesellschaft bereisen heute die Kulturstätten Griechenlands und Italiens. Berichte über die Erschließung dieser Stätten und neue Funde an diesen und anderen Orten des Mittelmeerraumes finden Aufmerksamkeit wie kaum jemals zuvor. Das dadurch deutlich werdende Interesse an geschichtlichen und kulturellen Zeugnissen und Denkmälern ist bemerkenswert und erfreulich.

So überrascht es eigentlich, dass man auf Taubheit und Ablehnung stößt, wenn man es unternimmt, für die Sprachen der Griechen und Römer zu plädieren, für das Erlernen von Latein und Griechisch einzutreten und auf das Bemühen um die sprachliche Überlieferung der antiken Völker als für Gymnasium und Universität wichtig und lohnend hinzuweisen. In der großen Öffentlichkeit und von Kritikern, deren Blick für das Ganze oft durch Nützlichkeitsdenken und durch politische Einseitigkeit getrübt wird, ist auf unsere und die Argumente vieler Einsichtiger zu hören, die Antike habe nicht den so oft behaupteten Modellcharakter für die politisch-gesellschaftlichen Verhältnisse und das Weltverständnis unserer Zeit. Die Kritiker bestreiten gar den Bildungswert der alten Sprachen überhaupt und sagen, die Beschäftigung mit diesen sei Luxus und laufe fortschrittlichem Denken zuwider.

Man glaubt kühn, ja verwegen, an die Schaffung einer perfekten Welt, die in einer hohen, gesicherten, äußeren Lebensqualität begründet liegt.

Wenn wir die Antike, die sich uns abgeschlossen darbietet, nicht nur als bewahrendes Element der Kontinuität, sondern auch als Wandel und Bewegung bedingendes Element verstehen und entsprechend in sie einführen, wird sie notwendig zu einem bedeutsamen Erfahrungsraum mit einem Ansporn zur Leistung, mit einer Absage an menschliche Resignation, mit einer gesunden Skepsis gegenüber allem, was in das Reich der Utopie gehört.

Die europäische Integrationsbewegung ist als politischer Prozess geeignet, die Europäer in ein supranationales Milieu hineinzuziehen, in dem niemand gezwungen wird, sein sprachliches und kulturelles Erbe aufzugeben, gleichzeitig aber erwartet wird, dass jeder seinen Beitrag zum Bau des gemeinsamen "Houses Europa" leistet. Die Geschichte wird zeigen, ob die Europäer reif genug für europäische Idee und Identität sind.

Wenn zwei dasselbe sagen, so ist es nicht mehr dasselbe, letzten Endes kann man daher gar nicht übersetzen. Man kann es, soweit in allen Sprachen die eine Sprache der Menschheit ist. Daher können